

УДК 341.17:346.7

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ

Смирнова К. В.

Кандидат юридичних наук, доцент, кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Анотація. *Стаття присвячена висвітленню ролі та місця конкурентної політики в регулюванні міжнародних інтеграційних процесів. На прикладі Європейського Союзу проаналізовані тенденції запозичення норм конкуренції в правових системах третіх країн, в тому числі України. Виділені тенденції щодо зростання ролі міжнародних організацій в регулюванні відносин конкуренції. Серед них автором запропоновано тенденція до поширення антимонопольної політики на децентралізованому та міжнародному рівні, тенденція посилення національних норм щодо картелів, напрям введення на законодавчому рівні обмежень для держав (урядів) в частині надання пільг, що за своєю суттю є обмеженням державної діяльності, тенденція започаткування процесу консолідації всіх інституційних механізмів з метою захисту конкуренції. Дослідження базується на аналізі не тільки нормативно-правової бази (міжнародних документів та актів права ЄС), а й судової практики Суду ЄС та Європейського суду за прав людини.*

Ключові слова: *конкуренція, лібералізація, картелі, державна допомога, Європейський Союз.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економіки, що характеризується формуванням глобальних ринків і прискоренням науково-технічного прогресу, спостерігається сплеск інтересу держав до антимонопольної політики, порівнянний з тим, який відбувався наприкінці XIX століття, в момент її зародження та становлення законодавства, що заклав основи регулювання конкуренції. Лібералізація ринків, транскордонність правочинів спонукають до пошуків нових механізмів регулювання відносин конкуренції на світових ринках, що в свою чергу породжує нові механізми регулювання добросовісної конкуренції.

Як свідчить ряд робіт останнього часу, глобалізація призводить, очевидно, не до уніфікації світу (як це раніше вважалося), а до перерозподілу його внутрішньої різноманітності [1, с. 66].

Забезпечення принципу захисту конкуренції на глобальному ринку може бути забезпечено лише за умови ефективної боротьби з такими антиконкурентними практиками, як антиконкурентні узгоджені дії або, як їх називають у всьому світі, змови чи картелі. Як відмічає А. Філіпенко в процесі міжнародної координації економічної політики держав вже застосовуються не тільки тарифні інструменти, а й нетарифні обмеження, адміністративні санкції [2, с. 480], які опосередковано впливають на структуру ринку та мають на меті регулювати поведінку суб'єктів на ринку. Варто погодитись з його твердженням, що економічна глобалізація у більшій мірі детермінує перехід від двохсторонніх до багатосторонньої координації зовнішньоекономічної діяльності з метою оптимізації глобалізаційних процесів [2, с. 481].

В цьому зв'язку правові інструменти забезпечення не викривлених конкурентних відносин набувають актуального значення для регулювання світових господарських правовичинів. Постає актуальним питання проведення комплексного аналізу специфіки здійснення контролю за дотриманням конкурентного законодавства, зокрема, в країнах ЄС, зокрема, стосовно вчинення узгоджених дій, з метою подальшого інкорпорування позитивного досвіду ЄС для українських реалій.

Можна з впевненістю встановити, що процес глобалізації економіки має як позитивні, так і негативні сторони. З одного боку, глобалізація сприяє зниженню вартості окремих товарів і послуг, вільному переміщенню інформації, технологій через державні кордони, інвестуванню в економіку держав, що розвиваються. Однак, з іншого боку, вона може бути причиною появи потужних олігопольних чи монопольних утворень, які можуть займати домінуюче становище в окремих сферах світового господарства, встановлюючи свої ринкові закони або домовляючись між собою, іншими словами вдаючись до зловживання своїм таким становищем. Саме це, зокрема як визначає Т. Удалов, безперечно може призводити до обмеження, спотворення чи усунення конкуренції з деяких товарних ринків з усіма можливим негативними наслідками [3, с. 261]. Як зазначає вчений, особливо негативні від процесу глобалізації відчувають країни, в яких відсутній правовий механізм контролю за злиттям або він є недосконалим. Таким чином, одним із дієвих заходів в сфері запобігання негативним наслідкам від процесу глобалізації є глобалізація законодавства про захист економічної конкуренції, тобто зведення воедино національних законів, що регулюють діяльність глобальних підприємств. Можна з впевненістю погодитись з такими постулатами вченого. Натомість, тут може мова йти не про «глобалізацію» конкурентного права, а про гармонізацію чи то спробу уніфікації національних законодавств держав світу про захист економічної конкуренції.

На сьогоднішній день недостатньо розробленими є міжнародно-правові механізми регулювання конкуренції на глобальному світовому ринку, що є явною прогалиною в процесі бурхливого розвитку міжнародної торгівлі. В економіці, що стає дедалі більш міжнародною, відсутність єдиного підходу до регулювання діяльності та процесів злиття транснаціональних підприємств всі помітніша під час вирішення проблемних питань конкуренції міжнародного рівня, зокрема тих, які зумовлені діяльністю та злиттям глобальних підприємств.

У зв'язку з глобалізацією міжнародної торгівлі як природного економічного явища, необхідно, щоб цей процес відбувався відповідно до міжнародного права. З одного боку, завданням міжнародного права є регулювання усунення перешкод на шляху міжнародної торгівлі, і тим самим така торгівля розвивається, а з іншою боку право повинно захищати громадян, а також підприємців, від негативних наслідків глобалізації торгівлі. На підтвердження цього постулату варто навести цитату Рональда Коуза, лауреата Нобелівської премії в сфері економіки. Він визначав, що «функціонування ринків ... вимагає створення правових норм, які регулюють права та обов'язки тих, хто виконує угоди.... Для розуміння всіх вигод торгівлі... повинні існувати юридична система та юридичний порядок» [4, с. 10].

Лібералізація торгівлі та усунення бар'єрів торгівлі, введені державами, є цілями міжнародних торгових угод, будь то багатосторонніх або двосторонніх. При цьому варто підкреслити, що процес лібералізації торгівлі не слід плутати з процесом дерегуляції. Деретуляція спрямована на обмеження ролі державного втручання, тоді як лібералізація має на меті створення недискриміційного торговельного режиму із дотриманням конкурентного середовища. На сьогоднішній день в політиці конкуренції в державах світу не

спостерігається процес дерегулювання, навіть навпаки. А от процеси лібералізації призводить до посилення конкуренції, як внутрішньої, так і зовнішньої. Саме регулювання процесів лібералізації повинна мати на меті створенні ефективного конкурентного середовища для реалізації відповідних торговельних режимів.

Антимонопольна політика вже досить давно є рівноправним елементом зовнішньоекономічних зв'язків *de jure*. Угоди, присвячені питанням конкуренції, уклалися у багатьох інтеграційних організаціях. Так, вже в ЄС у Римському договорі існувала глава «Правила конкуренції» (кол. статті 85-94), яка трансформувалася у всіх редакціях установчих договорів і посідає ключове місце нині в Лісабонському договорі про функціонування Євросоюзу (ст. 101-109 [5]). В окремій главі 15 Угоди про заснування НАФТА «Конкурентна політика, монополії і державні підприємства» висвітлені норми щодо заборони для монополій здійснювати зловживання своїм становищем на території іншої країни, також містяться ряд заборон при створенні державних підприємств, у т.ч. яким передаються владні повноваження. В рамках МЕРКОСУР діє Протокол про захист конкуренції в МЕРКОСУР (1996 р.). На рівні СНД був прийнятий в 1993 році Міжурядовий договір про проведення узгодженої антимонопольної політики, який був прийнятий в 2000 році в оновленій редакції, де було доповнено «Положенням про взаємодію». В даний час більшість країн світу, в тому числі країни Америки, Західної Європи, СНД, включаючи Росію, Балтії, Східної Європи, Азії, прийняли спеціальні закони в галузі захисту конкуренції. Ці закони мають різні найменування з урахуванням їх основних цілей, завдань, сфер регулювання – Закон про конкуренцію (Азербайджан, Албанія, Бельгія, Угорщина, Малайзія, Нідерланди, Франція та ін), антитрестівський закон (Бразилія, Чилі), Федеральний закон про картелі та інші обмеження конкуренції (Швейцарія), Закон про скасування обмежень конкуренції (Німеччина) та ін. У деяких країнах прийнято відразу кілька законів. Так, в Сполученому Королівстві (Великобританії) діють Закон про монополії і контролі за діями, Закон про злиття і монополії, Закон про конкуренцію, у Фінляндії – Закон про обмеження і конкуренцію, Закон кінцевого конкурентного впливу, у Кореї – Закон про монопольне регулювання та ринкової торгівлі, Закон про справедливу торгівлю тощо.

Варто ще підкреслити, що в сучасних умовах глобалізованої торгівлі спостерігається конвергенція національних правових конкурентних середовищ за допомогою укладання міжнародних угод та включення до них спеціальних «клаузул» щодо регулювання конкуренції.

У той час як глобалізація конкурентного права є явищем відносно новим в міжнародно-правовій практиці, створення традиційних дипломатичних платформ для заснування міжнародної структури з питань конкуренції є набагато довшу історію. Ще в 1947 році на форумі щодо створення Міжнародної організації торгівлі звучали заклики запровадити міжнародні правила щодо конкуренції. Дійсно, проект статуту Міжнародної організації торгівлі (т. зв. Гаванський статут) своїм змістом виходив за межі проблем світової торгівлі, включаючи правила найму на роботу, угоди з окремих видів товарів, обмежувальної торговельної практики, міжнародних інвестицій та торгівлі послугами. Хоча у березні 1948 р. в Гавані на Конференції ООН з проблем торгівлі та зайнятості був затверджений статут Міжнародної організації торгівлі, у подальшому його ратифікація деякими національними законодавчими органами виявилася неможливою: статут ратифікували лише дві країни, а самі США відмовились від свого проекту. Ця спроба виявилася невдалою – організація фактично припинила існування, так і не розпочавши своєї діяльності. А вже в Генеральній угоді з тарифів і торгівлі 1947 року навіть згадки не було про міжнародно-правове регулювання конкуренції.

Зусилля, спрямовані на інтернаціоналізацію правил конкуренції, також простежувалися в рамках Економічної і Соціальної ради Організації Об'єднаних Націй у 1950х роках через прийняття на добровільній основі Комплексу узгоджених принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою Генеральної Асамблеєю ООН. Однак у 1980 році ця ідея також не увінчалася успіхом. Надії також були покладені на створену Робочу групу щодо взаємодії торгівлі та конкуренції Дохійською міністерською Декларацією в 2001 році. Її знову в 2004 році рішення Дохійської робочої програми в цьому аспекті поставило крапку на розвиткові міжнародно-правового регулювання конкуренції.

Антимонopolна політика також є важливим елементом діяльності найбільших міжнародних економічних організацій. Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) в 1980 р. розробила «Комплекс узгоджених на багатосторонній основі принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою», який був прийнятий Генеральною асамблеєю ООН в грудні 1980 року (Резолюція 35/63). 9-11 липня 2012 року Міжурядова група експертів по законодавству та політиці в галузі конкуренції на Дванадцятій сесії у рамках Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) розробила Типовий закон про конкуренцію з переглянутою Главою III (TD/B/CI/CLP/L.4), в основу якої ліг п. 3 Розділу D Комплексу принципів і правил ООН для контролю за обмежувальною діловою практикою, який в свою чергу був створений і прийнятий під впливом антикартельного законодавства Євросоюзу.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) для цілей гармонізації проведеної політики приймала акти рекомендаційного характеру у 1979, 1995, 1998 і 2005 рр.

Вже наприкінці 1990-х років антимонопольна політика стає елементом міжнародних економічних відносин *de facto*, про що говорить поява двосторонніх угод (в основному, міжурядових) про кооперацію у сфері захисту конкуренції. Ці угоди вже не тільки фіксують загальні принципи, а й спрямовані на вирішення практичних питань. Такі угоди на сьогоднішній день укладені між найбільшими розвиненими країнами і регіонами, серед яких слід виділити угоду між США та ЄС про застосування конкурентного законодавства, яка була підписана в 1991 року й набула чинності в 1995 року; угоду між США та Японією 1999 року; угоду між ЄС та Японією 2003 року тощо. Варто відзначити, що найбільш широкою мережею двосторонніх угод володіють США: зокрема США укладені такі двосторонні угоди, як з ФРН 1976 року, з Австралією 1982 та 1999 років, з Канадою 1995 та 2004 років, з Ізраїлем 1999 року, з Бразилією 1999 року, з Мексикою 2000 року. У 2005 р. було також укладено угоду між Японією і Канадою. Всі вони містять окремі положення щодо правил конкуренції між сторонами. Поява цих угод була обумовлена протиріччями, зумовленими формуванням глобальних ринків.

В доктрині можна виділити декілька підходів до вирішення проблеми правового регулювання конкурентної політики на світовому рівні. Так, зокрема, Е. Фокс, пропонує такий підхід, який полягає в тому, щоб держави прийняли власні законодавчі інструменти з метою втілення принципу екстериторіальної дії права конкуренції [6]. К. Меесен пропонує доповнити національний рівень регулювання конкуренції існуванням наднаціональних інститутів, або навіть судом [7]. В цьому плані виключно правова система Євросоюзу скористалася даним підходом, і як буде досліджено пізніше, виробила унікальний правовий масив норм наднаціонального регулювання із наданням широких владних повноважень Комісії ЄС. В цілому, даний підхід є найбільш раціональним, що підтверджується ефективністю антимонопольної політики Євросоюзу.

Ще один підхід запропонований В. Фікенстерном полягає в тому, щоб національні правові механізми були доповнені механізмами співпраці в рамках діючих універсальних

міжнародних організацій, як то в рамках ООН або СОТ. Він доводить навіть необхідність запровадження «єдиного конкурентного кодексу» [8, с. 296]. Даний підхід реалізується в світовій практиці, зокрема в рамках Міжнародної мережі з питань конкуренції (ММК) засобами «м'якого» права (soft law), бо виробити «жорсткі» міжнародно-правові норми ще в силах великі держави світу з різних політико-економічних міркувань.

Не дивлячись на можливі недосконалості наведених підходів міжнародно-правового регулювання світової конкуренції, варто відзначити, що міжнародне право може вплинути на національне регулювання конкуренції незалежно від того, чи має воно транскордонний вимір. Першим проявом такого впливу є той факт, що міжнародне право встановлює зобов'язання щодо прийняття національних законів про конкуренцію, а другим способом є можливість встановлювати міжнародні стандарти для національного конкурентного права або зобов'язувати узгодити національне регулювання шляхом гармонізації норм конкуренції. Методи гармонізації права та їх правова основа можуть бути різними. Гармонізація може виникати спонтанно і добровільно, на основі рекомендації організації, членом якої є держава, або на підставі договірних зобов'язань, що випливають з міжнародної угоди. У спонтанній та добровільній гармонізації відсутній елемент міжнародно-правового зобов'язання, тому у разі уніфікації в рамках рекомендацій цей процес можна охарактеризувати як гармонізацію «м'якого права». Інший спосіб гармонізації є гармонізація на основі взаємних консультацій і співпраці без будь-яких додаткових створених інституцій та установ.

Узагальнено, можна запропонувати виділити основні *чотири тенденції*, які спостерігаються в світі в сфері розвитку антимонопольної політики.

По-перше, це тенденція до поширення антимонопольної політики на децентралізованому, або навіть на міжнародному рівні. Другою тенденцією є посилення національних норм щодо картелів (узгодженої практики на вертикальному рівні серед конкурентів, саме яка є джерелом порушення добросовісної конкуренції на ринку). Третьою тенденцією представляється напрям введення на законодавчому рівні обмежень для держав (урядів) в частині надання пільг, що за своєю суттю є обмеженням державної діяльності. Наступною тенденцією можна відзначити процес консолідації всіх інституційних механізмів з метою захисту конкуренції. Ця тенденція намітилася після 2011 року в результаті появи рішень Європейського суду з прав людини щодо конкуренції, які виносилися в унісон з рішеннями Суду ЄС та винесеними рішеннями Комісії ЄС.

Розглянемо ці тенденції більш детально з практичним їх втіленням. В рамках першої тенденції – поширення антимонопольної політики на децентралізованому, або навіть на міжнародному рівні – то в 2001 році відбулося унікальне для міжнародних економічних відносин подія – виникла міжнародна організація «Міжнародна мережа з питань конкуренції» (далі ММК) (International Competition Network – ICN). Вона була створена в 2001 році державними органами основних розвинених країн і країн, що відповідають за захист конкуренції, для більш ефективної співпраці щодо поліпшення антимонопольного регулювання. В даний час в дану організацію входять майже 100 органів влади з 80 країн, в тому числі й Антимонопольний комітет України з 2002 року.

Завданнями цієї організації є забезпечення антимонопольних органів регулярними контактами в неформальній формі, посилення кооперації та конвергенція проведеної політики. Головною метою ММК стає зміцнення співробітництва та поступове зближення в першу чергу правозастосовчої діяльності різних конкурентних відомств, які входять до складу ММК. Послідовність в правозастосовчій політиці та уникнення непотрібних та зайвих адміністративних обтяжень служить на користь як інтересам споживачів та і бізнесовим колам у всьому світі. На сьогоднішній день це єдиний міжнародний орган, що

займається питаннями правозастосування антимонопольного законодавства. Членство в ній є добровільним і відкрито для будь-якого відомства, що відповідає за конкуренцію.

Оскільки в ході глобалізації світової економіки інтенсифікуються міжнародні злиття і поглинання, то в цьому випадку необхідне схвалення угод конкурентними відомствами обох країн, в яких працюють компанії. Практика підтверджує, що відмінності у національному конкурентному (антимонопольному) праві держав призводять до певних труднощів при розгляді подібних питань. Тому існує необхідність уніфікації законодавства в сфері конкуренції, однак одночасно з цим відсутня політична воля щодо вирішення даного питання. Функціонування такої мережевої організації, що діє на основі горизонтальних зв'язків, в принципі, дозволяє в перспективі подолати відсутність наднаціонального регулювання. Однак рекомендаційність прийнятих рішень одночасно може й загальмувати процес узгодження антимонопольних політик держав.

Другою тенденцією розвитку антимонопольної політики є поступовий процес посилення національних норм щодо картелів. Варто відзначити, що дана тенденція була зумовлена прийняттям в 2004 році Радою ОЕСР Рекомендацій щодо ефективних дій проти «злісних» картелів (Recommendation on Effective Action against Hard Core Cartels – C (98) 35/FINAL). Даний документ містив положення щодо посилення санкцій по відношенню до картелів (точніше, т. зв. «злісним картелів», тобто ті, які передбачають фіксацію цін або розділ ринків), посилення кооперації між відомствами країн-членів організації, визначення існуючих в законодавстві перешкод. Після цього протягом останніх років картелі були ключовим питанням на порядку денному всіх міжнародних форумів, що стосуються питань конкуренції. Серед основних механізмів, які набувають поширення, слід назвати посилення штрафів та введення програм звільнення від покарання для тих компаній, які дають свідчення в суді. Змінюються також і самі визначення узгоджених дій, що дозволяють трактувати їх більш широко як «паралельну поведінку», оскільки письмових угод учасники картелю, як правило, не укладають.

Варто також відмітити, що дана тенденція також буде мати ще й продовження в сфері контролю над концентраціями або злиттями. Оскільки в 2005 році Рада ОЕСР затвердила Рекомендації з контролю над злиттями (Recommendation of the Council on Merger Review – C (2005) 34), можна очікувати, що в найближчі кілька років саме питання контролю економічної концентрації, гармонізації політик у цій сфері буде стояти на порядку денному основних країн світу.

Третя тенденція розвитку антимонопольної політики, що в основному зводиться до контролю над державною допомогою, в принципі нехарактерна для антимонопольних органів, і була поширена в першу чергу в Європейському Союзі. Дійсно, ця політика не була розповсюдженою в країнах за межами Європейського Союзу. Однак, на сьогодні ми вже можемо поширення цієї тенденції й за його межами, що було зумовлено, тим, що у 2004 р. експертами ЮНКТАД був запропонований «Модельний закон про конкуренцію», в якому в окремому розділі VII «Відносини між органом регулювання конкуренції та іншими урядовими органами, включаючи галузевих регуляторів» зафіксовано, що: «... регулювання інших органів влади, в т.ч. регіональних, особливо у сфері природних монополій підлягає попередньому узгодженню з антимонопольним органом, – тому що воно може обмежувати економічну свободу, створювати переваги для окремих фірм, обмежувати конкуренцію ... Бар'єри для конкуренції, зумовлені адміністративним регулюванням повинні оцінюватися антимонопольним органом з точки зору загальних економічних перспектив...». У коментарях до цієї норми пояснюється, що в першу чергу мова йде про субсидії та пільги. В рамках Євросоюзу Комісія наділена широкими та виключ-

ними повноваженнями здійснювати моніторинг за наданням державних і регіональних субсидій держав-членів. Відповідно до рекомендацій ЮНКТАД цей досвід доцільно транспозитувати в політику інших держав. Таким чином, можна припустити, що така тенденція також буде мати місце.

Четверта тенденція розвитку антимонопольної політики полягає в тому, що політику конкуренції можна розглядати з точки зору захисту прав людини на добросовісну конкуренцію на ринку. Економічні права і свободи людини також можна розглядати в контексті європейських механізмів захисту прав людини. Одним із стрижнів забезпечення функціонування лібералізації торгівлі та забезпечення функціонування свобод внутрішнього ринку Євросоюзу слугує принцип добросовісної конкуренції.

З цього соціального генезису права на добросовісну конкуренції випливає викристалізування права на добросовісну конкуренції, що належить всім учасникам ринку. В основному це є проявом соціальної спрямованості державної політики, що ще раз підтверджує основну ордолібералізму у формуванні й регулюванні конкуренції. Ідеї ордолібералізму найяскравіше проявилися у формуванні принципу добросовісної конкуренції в праві Європейського Союзу, який на сьогоднішній день слугує єдиним прикладом наднаціонального регулювання конкурентних відносин в рамках внутрішнього ринку, а також за його межами за умови існування впливу на торгівлю між державами-членами.

Право на добросовісну конкуренцію слід досліджувати з точки зору принципів права Євросоюзу, які сформульовані в установчих договорах. В теорії права Євросоюзу виділяють як загальні, так і спеціальні принципи, які виступають джерелами права Євросоюзу [9, с. 59]. Спеціальні, або галузеві принципи стосуються діяльності Євросоюзу в окремих сферах. Так, зокрема в економічній сфері, варто виділити принцип боротьби з дискримінацією (ст. 10 ДФЄС), захист прав споживачів (ст. 12 ДФЄС), принцип поваги до діяльності служб загальноекономічного розвитку (ст. 14 ДФЄС) і т. д.

В преамбулі Хартії про основні права визначено, що Євросоюз підтверджує права, що впливають, зокрема, із загальних для держав-членів конституційних традицій і міжнародних зобов'язань, а також з Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (Європейської конвенції про захист прав людини), із соціальних хартій, прийнятих Союзом та Радою Європи, а також із судової практики Суду Євросоюзу та ЄСПЛ.

З нашої точки зору, вирішальним для розвитку європейської економічної інтеграції виступає принцип захисту ринкової економіки з метою ефективного функціонування внутрішнього ринку.

За своєю суттю право на добросовісну конкуренцію має як економічний, так і соціальний аспект. З економічної точки зору правом на не викривлену (добросовісну) конкуренцію користуються суб'єкти господарювання. З цього випливають основні заборони їх антимонопольної поведінки, що висвітлені у ст. 101 та 102 ДФЄС. Правом на добросовісну конкуренцію наділені і держави, які в своєму правовому регулюванні утримуються від надання неправомірних переваг певним суб'єктам чи виробництвам, що викривлюють чи загрожують викривленню конкуренції. Такі дії держав-членів визнаються несумісними із внутрішнім ринком відповідно до ст. 107 ДФЄС. Ще один аспект стосується зобов'язання національних монополій у забезпеченні усунення будь-якої дискримінації, що прямо передбачено у ст. 37 ДФЄС.

Соціальний аспект права на добросовісну конкуренцію відображається в праві споживачів отримувати справедливі вигоди на внутрішньому ринку шляхом перебування у рівних умовах доступу до ринку товарів та/чи послуг. Для забезпечення добросовісної

конкуренції суб'єкти господарювання мають здійснювати правомірні справедливі заходи для залучення споживачів, а споживачі мають право отримувати вигоди з добросовісної конкурентної боротьби. Такий соціологічний підхід був підтриманий судовою практикою. Суд ЄС у своєму рішенні у справі GlaxoSmithKline [10] зазначив, що метою ст. 101 (п. 1) ДФЄС є запобігання підприємств від дій, які б знижували добробут кінцевого споживача.

Так, наприклад, 2011 рік став важливим роком для питань належної правової процедури, що стосуються інституційної структури ЄС для застосування законодавства про конкуренцію. Так Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) у справі Menarini [11] і Суд ЄС [12] підтвердили, що вони є єдиною інституційною основою для застосування законодавства про конкуренцію, в тому числі. При цьому вони спираються на повноваження єдиного адміністративного органу – Комісії ЄС, рішення якої підлягають юрисдикційному контролю та повному судовому розгляду. Саме цей факт поєднання різних інституційних структур забезпечує адекватний захист з основних прав осіб.

При цьому варто відзначити, що тенденція до «соціалізації» політики конкуренції також проявляється в поступовому зближенні таких суперечливих систем регулювання конкуренції як американська та європейська. Нами було доведено, що самі основні завдання цих двох систем різняться. Однак, одночасно з цим за словами І. В. Бураковського, в останні 5-10 років в обох системах конкурентного регулювання відбуваються зміни, які можна дуже обережно назвати такими, що зближують США та ЄС у цій сфері [13, с. 40]. Частково, можна погодитись з цією тезою у зв'язку з тим, що в США останнім часом почав проявлятися захист інтересів споживачів в конкурентній боротьбі. На цей факт вказує серія рішень Майкрософт. ЄС на противагу цьому запроваджує досить жорстку політику щодо контролю та моніторингу за державною допомогою окремим регіонам, виносячи на перший план захист самого конкурентного середовища як такого. Дійсно, таке зближення двох конкурентних політик стає об'єктивно необхідним в умовах поглиблення глобалізації економічного розвитку, зменшення бар'єрів на шляху руху основних факторів виробництва як у світовому масштабі в межах домовленостей ГАТТ/СОТ, так і на двосторонньому рівні між ЄС та США.

Отже, підсумовуючи слід наголосити на важливій та зростаючій ролі інтеграційного об'єднання – Європейського Союзу, в умовах глобалізованого торговельного світу. Історично можна це простежити наступним чином.

Таким чином, при всіх особливостях і суперечностях інтеграційного процесу в Західній Європі він стає незворотним, є провідною тенденцією для всього континенту, а не тільки регіону. Європейський Союз стає привабливим інтеграційним угрупованням і для постсоціалістичних країн Східної Європи в плані формування більш широкого континентального утворення. Тому, саме досвід збереження ефективного функціонування ринкової економіки в умовах внутрішнього ринку стає не тільки корисним, а й бажаним до його запровадження за межами Союзу. В цьому зв'язку слід виділити саме політику конкуренції в ЄС, яка є єдиним в світі прикладом наднаціонального її регулювання.

Список використаної літератури

1. Глобалізація і сучасний міжнародний процес : [монографія] / За ред. проф. Б. Гуменюка, проф. С. Шергіна. – К. : Університет «Україна», 2009. – 508 с.
2. Филипенко А. С. Экономическая глобализация: истоки и результаты / А. С. Филипенко. – М. : «Экономика», 2010. – 511 с.
3. Удалов Т.Г. Конкурентное право : [навчальний посібник] / Т. Г. Удалов. – К. : Школа, 2004. – 496 с.

4. Скринька Д. В. Право Світової організації торгівлі / Д. В. Скринька. – К. : Видавничий дім «Промінь», 2010. – 338 с.
5. Зібрання актів європейського права. – К.: Ред. журн. «Право України», 2013. – Вип. 1 : Європейський Союз / упоряд. К. В. Смирнова ; за заг. ред. В. І. Муравйова. – 2013. – 1052 с.
6. Fox E. M. Can we solve the antitrust problems of globalization by extraterritoriality and cooperation? Sufficiency and legitimacy / E. Fox // *The Antitrust Bulletin*. – 2003. – 48 (2). – P. 355-376.
7. Meessen K. M. Antitrust Jurisdiction under Customary International Law. – 1984. – p 809.
8. Fikentscher W. Competition Rules for Private Agents in the GATT/WTO System / W. Fikentscher. – 1994. – p. 295-296.
9. Право Європейського Союзу: підручник / [за ред. В.І. Муравйова]. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.
10. Справа T-168/01 GlaxoSmithKline Services Unlimited v Commission // *European Court Review*. – 2006. – II-2969.
11. Рішення Європейського суду з прав людини від 27 вересня 2011 року у справі А. Menarini Diagnostics S.R.L. v Italy (Application No 43509/08), paras 57-67.
12. Справа C-386/10 P Chalkor AE Erexergasias Metallon v Commission // *European Court Review*. – 2011. – I-13085.
13. Зони вільної торгівлі на початку ХХІ століття. : монографія / О. І. Шнирков, А. С. Філіпенко, А. П. Румянцев та ін. ; за ред. О. І. Шниркова, В. І. Муравйова. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – 399 с.

CURRENT TRENDS IN LEGAL REGULATION OF COMPETITION

Smyrnova K. V.

PhD, Associate Professor, Institute of International Relations Kyiv National Taras Shevchenko University.

Abstract. *The article is devoted to highlighting the role and place of competition policy in the regulation of international integration processes. Main trends on spreading of competition rules in the legal orders of third countries, including Ukraine, were analyzed on the example of the European Union. Article dedicates trends of the increasing role of international organizations in regulating the relations of competition. Among them, the author suggested a trend to spread of antitrust policy in a decentralized and international level, the tendency to strengthen national rules on cartels, direction input to legislative restrictions on the states (governments) in the provision of benefits that inherently limit state activity, tendency to start the process of consolidation of all institutional mechanisms for the protection of competition. The research is based on an analysis of the legal acts (international documents and acts of EU law), as well as practices of EU Court and the European Court for Human Rights.*

Key words: *competition, liberalization, cartels, state aid, the European Union.*

Referances

1. Globalization and modern international process: [monograph] / Ed. Prof. B.Humenyuka , S. Sherhina. – K. University «Ukraine», 2009 – 508 p.
2. Filipenko A. S. Economic Globalization: origins and Results / A. S. Fylypenko. – M., «Economy», 2010 – 511 p.
3. Udalov T. G. Competition law: [Tutorial] / TG Udalov. – K School, 2004 – 496 p.
4. Skrynka D. V. World Trade Organization Law / D.V.Skrynka. – K.: Publishing House «Promeni», 2010 – 338 p.
5. Zibrannya aktiv Yevropeiskogo prava. – K. : Red.zhurn. «Law of Ukraine», 2013. – Vol. 1: European Union / Eds. K. V. Smirnova; eds. V. I. Muravyov. – 2013. – 1052 s.

6. Fox E. M. Can we solve the antitrust problems of globalization by extraterritoriality and cooperation? Sufficiency and legitimacy / E. Fox // *The Antitrust Bulletin*. – 2003. – 48 (2). – P. 355-376.
7. Meessen K. M. Antitrust Jurisdiction under Customary International Law. – 1984. – p 809.
8. Fikentscher W. Competition Rules for Private Agents in the GATT/WTO System. / W. Fikentscher. – 1994. – p. 295-296.
9. *Pravo Yevropeiskogo Soyuzu: textbook* / [ed. VI Muraveva]. - K. : Inter Yurinkom, 2011 – 704 p.
10. Case T-168/01 GlaxoSmithKline Services Unlimited v Commission // *European Court Review*. – 2006 – II-2969.
11. Judgment of the European Court of Human Rights of 27 September 2011 in the case A. Menarini Diagnostics S.R.L. v Italy (Application No 43509/08), paras 57-67.
12. Case C-386/10 P Chalkor AE Epexergasias Metallon v Commission // *European Court Review*. – 2011. – I-13085.
13. Free Trade Area at the beginning of the XXI century. : Monograph / O. I. Shnyrkov, A. S. Filipenko, A. P. Rummyantsev et al. , eds. O. I. Shnyrkov, VI Muraveva. – K publishing center «Kyiv University», 2013. – 399 p.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ КОНКУРЕНЦИИ

Смирнова К. В.

Кандидат юридических наук, доцент кафедры сравнительного и европейского права Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Аннотация. *Статья посвящена освещению роли и места конкурентной политики в регулировании международных интеграционных процессов. На примере Европейского Союза проанализированы тенденции заимствования норм конкуренции в правовых актах третьих стран, в том числе Украины. Выделенные тенденции возрастания роли международных организаций в регулировании отношений конкуренции. Среди них автором предложены такие, как тенденция к распространению антимонопольной политики на децентрализованном и международном уровне, тенденция усиления национальных норм по картелям, направление введения на законодательном уровне ограничений для государств (правительств) в части предоставления льгот, что по своей сути является ограничением государственной деятельности, тенденция консолидации всех институциональных механизмов с целью защиты конкуренции. Исследование базируется на анализе не только нормативно-правовой базы (международных документов и актов права ЕС), но и судебной практики Суда ЕС и Европейского суда по правам человека.*

Ключевые слова: конкуренция, либерализация, картели, государственная помощь, Европейский Союз.